

„MERT A ZENE AZ KELL!”- ZENEOKTATÁS-KICSIT MÁSKÉNT

"BECAUSE THE MUSIC IS REQUIRED!" - MUSIC TEACHING ON A LITTLE BIT DIFFERENT WAY

Skultéiné Annók Ágnes ^{1*}

¹ Neumann János Egyetem
Pedagógusképző Kar

Kulcsszavak:

zenepedagógia
zeneterápia
Orff botok
színes hangszerek
autizmus spektrumzavar

music pedagogy
music therapy
Orff sticks
colored musical instruments
Autism spectrum disorder

Cikktörténet:

Beérkezett: 2018.10.22.
Átdolgozva: 2018. 11. 04.
Elfogadva: 2018. 11.07.

Összefoglalás

A sérült gyermekek, tanulók az élet sok területén akadályokba ütköznek. A kommunikáció az egyik legfontosabb dolog az emberi társadalomban. Az autizmus spektrum zavarral élők hátránnyal indulnak e téren, mely három nagy területet érint: reciprok kommunikáció, reciprok szociális interakció és a rugalmas viselkedésszervezés.

Az autistáknál nem maga a beszéd okoz problémát, hanem a kommunikációs eszközök használata vagy megléte, ezért beszélünk kommunikációs zavarról.

A zene olyan univerzális eszköz, amellyel megtapasztalhatja korlátok nélkül, hogy ő is megérthet zenei rendszereket, ő is lehet legjobb, ő is alkothat szépet, ő is részt vehet közös zenei élményekben. A sérült gyerekek, tanulók ének-zene oktatásában zeneterápiás elemeket és speciális hangszereket alkalmazok, hogy igazodva a tanulók egyéni képességeihez, csökkenthessem társadalmi hátrányaikat.

Summary

Handicapped children, students meet a lot of limit on many aspects of life. Communication is one of the most important thing in society. Children who live with autism start with a big detriment in this regard which affects three main parts: reciprocal communication, reciprocal social interaction and flexible behavior management.

For children with living autism not the speech what causes problem but using communicative devices that's why we can talk about disorder of communication.

Music is an universal implement which helps to these children to experience without limitations that they could understand music systems, they could be the best, they could create beauties, they could participate in common musical experiences. I uses elements of musical therapy and special musical instruments in handicapped children's music education to reduce their social disadvantages to act upon their individual abilities.

---

* Kapcsolattartó szerző. Tel.: 06/30-438-31-81;
E-mail cím. agnes.annok@gmail.com

1. Bevezetés

15 évig történelem–ének-zene szakos integráló pedagógusként dolgoztam. Amikor gyógypedagógusként kezdtem három éve ének-zenét tanítani sérült tanulóknak, akkor vált szükségessé egy speciális igényekhez igazodó zenei koncepció kidolgozására. Több zenepedagógiai- és zeneterápiás módszert ismertem, de egy komplex eljárást, amely sajátos nevelési igényű tanulókra, illetve azon belül tanulásban-és értelmileg akadályozottakra, illetve autizmus spektrum zavarral élőkre alkalmaznak, nem találtam.

2. Zene és személyiségfejlődés

Mit jelent a zene az embernek? “Az egészséges emberek egy hangszeren való játszani tudásban látják a zenét, kórusban való éneklésként vagy szóló éneklésként fogják fel, viszont például a sérült és nehezen tanuló gyerekeknek az életükben a zene más szerepet játszik. Számukra a hangok frekvenciája, a zene nyelvezte és a mozgás a játékos kontrollt és a tanulási folyamatot jelenti” [2]. Herbert von Karajan is hangsúlyozza, hogy a fejlődésben elmaradt gyermekek számára a zene még fontosabb szerepet tölt be, mint ép társaiknál. Megnyugvást, biztonságot ad nekik [3]. A sérült gyermekeknek a zene azért fontosabb, mint a többi gyermeknek, mert kompenzálhat vele, elérheti általa, amit nem tud egyébként. Valakinek csak ez az egy lehetőség nyílik a kommunikációra, gondoljunk itt az autizmus spektrumzavarra. Egyfajta kaput nyit az emberek között az önkifejezés által. Fabényi Réka (a „Zene mindenkié” Egyesület - Parafónia zenekarának karnagya) állítja és bebizonyította, hogy az értelmi fogyatékosoknál is fejleszthetőek a zenei készségek és képességek, vagyis az egész személyiségük, tehát ők is alkalmasak a zene befogadására, átélésére, a zene szeretetére és a hangszerjátékra is, éppen úgy, mint ép társaik [4].

A szociális-kommunikációs készségek fejlesztése az autizmussal élők esetében kiemelt feladatunk. A zene kapcsán nyílik talán a legtöbb lehetőség sikerélmény szerzésére, a társas együttmozgás, az alkalmazkodás, a tolerancia, az empátia, az egymásra figyelés, a pozitív én-tudat, az önkifejezés, a szabálytudat kialakítására és fejlesztésére. Tapasztalataim azt mutatják, hogy e készségek fejlesztésével segíthetjük leginkább az esélyegyenlőség leküzdését, a személyiségfejlesztést, és végső soron a társadalomba való beilleszkedést.

3. A zeneterápia alkalmazási területei a gyógypedagógiában

A zenetanulás fontosságát a gyógypedagógia is fontosnak tartotta, de személyiségkorrekcióra a gyógypedagógia területén sokkal később alkalmazták a zeneterápiát. Ép értelmű és sérült gyermekeknél személyiségfejlesztésre, szorongásoldásra és önkifejezésre Kokas Klára kezdte a zeneterápiát használni szintén a hetvenes évek közepétől [5]. Napjainkban Urbánné Varga Katalin autista gyermekek fejlesztésére is alkalmazza már az aktív zeneterápiát [6]. „A gyógypedagógia területén a zeneterápiának kettős célja lehet. Egyrészt a sérült képességek fejlesztése... hogy javuljon a kapcsolatteremtő képesség, a kommunikáció, ... a másik cél, a másodlagos lelki sérülésekkel való foglalkozás, ahol elsősorban pszichés segítségnyújtásról, belső konfliktusok feldolgozásáról van szó. Siker esetén a gyerekek olyan pszichés gátló tényezőktől szabadulhatnak meg, ami aztán kihat a teljesítményükre is...” [7].

3.1. Zeneterápia és autizmus

Autistákkal folytatott munkáról Urbánné Varga Katalin megjelent anyagaiban olvashatunk hazai tapasztalatokat, aki az egyéni, aktív zeneterápiát alkalmazza esetükben. Miben nyújt segítséget az ő esetükben a zene? A 80 éves Kokas Klára így vall erről: „a zene olyan ajtókat nyithatna ki (feltehetőleg) az autizmussal élő gyerekek lelkében, amelyek az emberi beszédre zárva maradnak” [8]. Elsősorban abban, hogy megszüntesse az autista gyerek elszigeteltségét és segítse a kapcsolatteremtését [9]. Hangsúlyozva az „autista” és az „autisztikus” fogalmak szétválasztásának

fontosságát, kiderült, hogy a zenei jellegű gyakorlatok során szerzett tapasztalatok sokkal pontosabbá tehetik a diagnózist [10].

Milyen módon fejt ki hatását a zene autizmus esetén? Milyen területek fejleszthetőek zenével? Csepregi és Stefanik szerint az autisták esetében a kognitív funkciók mellett a kommunikációs-, és a szociális folyamatokban, - mint triász területekben- nyilvánulnak meg legszembetűnőbben a hiányos működések [11]. Körösi Andrea a színes kotta módszerrel tanít autista és értelmi akadályozott gyermekeket zenélni. Tapasztalata szerint kisebbeknél a beszédindításban van fontos szerepe a zenének, de nőtt a gyerekek fegyelme, a koncentrációs képességük, illetve csökkentek a viselkedésproblémák [12]. Kollár János cikkében beszámol a zeneterápia kommunikációs magatartásra gyakorolt pozitív hatásáról. Tapasztalatai szerint a zene használható jutalomként vagy megerősítésként. „Egy autisztikus zavarban szenvedő gyermeket például zeneterápia segítségével tanítottak meg a bevásárlás során követendő magatartásformákra. Ebben az esetben a zene megerősítő funkciót töltött be, azaz a sikeres próbálkozásokat zenével jutalmazták” [13]. Malina szintén felhívja a figyelmet a zeneterápia alkalmazására autizmus és mutizmus esetén, mellyel a kommunikációs zavarok enyhíthetőek [13]. Urbáné saját tapasztalatai alapján egyetért azzal, hogy autizmus esetén az aktív zenélés és mozgás elősegíti az interperszonális kapcsolatok kialakulását [6]. A zene segít a tanulásban is, mégpedig oly módon, hogy fontos információkat egyszerű dallamokhoz lehet kötni. Buday egyértelműen pozitív hatását mutatta ki a zeneterápiának, amikor kézjelekre vonatkozó emlékezeti megtartó képességek vizsgálatát végezte. Az Orff-módszer is pozitív hatását fejt ki az ő esetükben, mert egyre inkább nyitottabbakká váltak a tanulás felé. A leghatékonyabb az improvizációs zeneterápia bizonyult a gyermekek figyelmének megragadásában és nonverbális kommunikációjuk fejlesztésében [13].

Az autizmus spektrumzavarban szenvedő gyerekeknél a hangigerek csökkentik a külvilághoz kapcsolódó szorongásukat, enyhítik (auto)agresszív viselkedésüket és ez által növelik az önbizalmukat [2]. Hasonlót tapasztalt egy autista kisfiú apukája, aki furulyázni és gitározni tanította saját gyermekét. A zenetanulás fejlesztette a sikerélmény megélését, a koncentrációt, javult Dávid kommunikációja. A gyermek megtanult figyelni másokra, az új helyzetekhez való alkalmazkodását és az önértékelését is erősítette [14]. Rádiót az is alkalmaznak terápiájuk során, melyet magukhoz öltetve nem csak hallják, de érzik is a hang rezgéseit a gyerekek [13]. Ezt a módszert hallássérülteknél vagy siketekenél is alkalmazzák. Urbáné a zeneterápiák során szintén azt tapasztalta, hogy a zene által az intrapszichés folyamatok befolyásolhatóak, melyen keresztül a személyiség „kevésbé sérülékeny szintjének kiépítése lehetővé válik.” [6]. „Az autista gyermekek számára a ritmus az állandóság egyik „kapaszkodója”. Jellemző rájuk, hogy valamely állandó ritmusra ringatják magukat.... Az autisztikus zavarban szenvedő gyermek a zene variációi révén, biztonságos módon tapasztalja meg a változásokat...” [13]. Bár egyes autistáknak – hangingerre érzékenyeknek-, kimondott ellenjavallt a zeneterápia, hiszen sokukra jellemző az alacsony hangerőküszöb, ami megnehezíti esetükben a zene alkalmazását. Sacks szerint viszont vannak esetek, amikor a zeneterápia eszközeivel segítenek kapcsolatot teremteni, kifejezni, valamilyen formában érzelmeiket közvetíteni, de elővigyázatosnak kell lenni náluk is a zeneválasztást illetően [15]. A zenének más szempontból is fontos része lehet az autizmus spektrumzavarban szenvedők esetében. A savantok többsége ugyanis autista. „A savantok nem „idióták”, és nem feltétlenül fogyatékosak, de szinte mindig autisták” [15]. Az „idiotsavant” (zseniális idióta) elnevezést a 19. században Langdon Down londoni orvos vezette be olyan „gyengeelméjű” gyermekeknél, akik különleges, néha rendkívüli képességekkel bírtak. A savant-tehetségek közül a muzikalitás- olyan zenei képességekkel, mint az emlékezés, játék, komponálás és improvizáció-, a leggyakrabban előforduló terület [15]. Ami pedig a végcél az ő életükben, hogy ha megtaláljuk a hozzájuk vezető utat, a kommunikációt, az nagymértékben elősegíti a társadalomba való beilleszkedésüket, a minél önállóbb és teljesebb élet élhetését [9].

3.2. Az értelmi fogyatékosok és a zeneterápia

Az értelmi fogyatékosok esetében használják legszélesebb körben a zeneterápiás lehetőségeket, mind az aktív, a receptív-, és a komplex formát egyaránt. Esetükben többek között az Orff-, a Kokas, valamint az Ulwilla- módszert is alkalmazzák a mindennapokban, minden korosztályt érintve. Fontosnak tartom ezt a fejezetet, mivel az értelmi akadályozottság gyakori társulás az autizmussal, illetve én is a színes kottákkal kezdtem a sérült tanulók zeneoktatását. Heinrich Ulrich (német gyógypedagógus) bizonyította be, hogy az értelmi sérültek is képesek hangszeres játékra, - valamint Carl Orff-fal ellentétben- az nem csak ritmushangszerekre korlátozódik. Módszerét egyetemi tanárával, Wilberttel dolgozta ki, innen adódik a módszer elnevezése, mely Ullrich és Wilbert neveinek kezdőbetűiből alakult -Ul-Wi-la. Megalkotva a színes kotta módszert, más néven Ulwilla-módszert, amely nem feltételezi a színek nevének ismeretét, csak a színek azonosításának képességével kell rendelkeznie a sérült személynek. A hangok magasságát színek, a hangok hosszúságát körök jelzik, leegyszerűsítve így a hagyományos kottát. Bakos szerint további előnye, hogy a színes kottarendszerhez saját hangszercsalád is tartozik. A hangszeren való játék közben felnőtt segítők mutatják az aktuális hangjegyeket. A módszer fejleszti a figyelmet, az alkalmazkodóképességet. A módszer egyszerűsége miatt alkalmas óvodások, halmozottan fogyatékosok, autisták és idősek otthonában történő zeneoktatásra is. 1991-ben Vető Anna gyógypedagógus adaptálta Magyarországon a színes kotta módszert és ezzel elkezdődött az értelmileg sérültek zeneoktatása [16]. Én is a színek segítségével tanítom hangszeres zenélésre az autista fiatalokat. Tapasztalataimat a Módszer című fejezetben mutatom be.

4. Autizmus fogalma, az autizmus spectrum szemlélete

Több, mint 70 év telt el azóta, hogy Leo Kanner és Hans Asperger először leírta az „autizmus” meghatározását [17]. Az autizmus, mint diagnosztikus kategória azóta óriási változáson ment keresztül. A kutatásoknak és a gyakorlati tapasztalatoknak köszönhetően az autizmust spektrumzavarként értelmezzük [11]. A modern szakirodalmakban hasonló meghatározások találhatóak, melyek mindegyike tartalmazza a „kulcsfogalmak”-at: pervazív (az egész személyiséget átható), idegrendszeri, egész életen át tartó, viselkedéses szindróma, mely korai életkorban is megfigyelhető. Az Egészségügyi Minisztérium szakmai irányelvében a következő definíció olvasható: „Az autizmus fejlődésneurológiai zavar, amely a központi idegrendszer stabil, stacioner sérült állapotának az eredménye, illetve a következményes, a viselkedés és fejlődés sajátosságai alapján meghatározható, komplex viselkedéses szindróma. Az alapsérülés jelen tudásunk szerint végleges, kezeléssel nem befolyásolható [18].

Lorna Wing 1981-ben írta le az „autizmus triász” fogalmát, mely megnevezi azokat a kapcsolódási területeket, amelyek minden autizmussal élő személynél valamilyen szinten jelen vannak [19]. Ezek a területek a következők: reciprok kommunikáció, reciprok szociális interakció és a rugalmas viselkedésszervezés [11]. Ezen területeket „Az autizmus tünetei” című fejezetben részletesen bemutatom. A diagnosztikus kritériumokat a WHO a BNO-10-ben, illetve az Amerikai Pszichiátriai Társaság (APA) a DSM-IV-ben írta le. Mindkét rendszer alapján a Wing-féle „triász” területeken, 3 éves kor előtt minőségi károsodásnak már jelentkeznie kell [20]. Tüneti változatossága és heterogenitása miatt, egyre inkább elterjedt a spektrum szemlélet, melynek eredményeképpen a Mentális Betegségek Diagnosztikus és Statisztikai kézikönyvének legújabb 2013-es kiadása (DSM-5) kategóriák megkülönböztetése nélkül tünteti fel az „autizmus spektrum zavar” fogalmát [17]. A fogalom nem új, már évtizedek óta használatos volt a kutatásban, és a pedagógiai gyakorlatban [21].

A terminológiaváltozás háttérében az a tény áll Howlin szerint, hogy minden kategóriában együtt jár a kommunikáció és szociális interakcióbeli sérülés, valamint egyes kutatások a diagnosztikus kritériumok következtelen és téves alkalmazását feltételezték [22]. A DSM-5 egyik nagy változtatása, hogy a korábbi „triász” helyett most már „diád” területeket határoz meg: a szociális-kommunikációs korlátozottságot és a repetitív és beszűkült cselekvést/érdeklődést. A DSM-5 a Wing-i reciprok kommunikáció és a reciprok szociális interakció területeket összekapcsolva, szociális-kommunikációs korlátozottságként határozta meg Howlin [22]. Ez azzal magyarázható, hogy a

kommunikáció és társas kapcsolatok nem létezhetnek egymás nélkül. A Wing-féle triász harmadik területe-mely a rugalmas viselkedésszervezés-a DSM-5- ben a repetitív és beszűkült cselekvés/érdeklődés elnevezést kapta [22]. A másik módosítás, hogy az autizmus diagnózis kritériumai szigorodtak, mégis nagyfokú megegyezés maradt a DSM-IV-ben és a DSM-V-ben leírt tünetek között [22]. A fent említett három nagy tüneti csoporton kívül, vannak úgynevezett „triázon kívüli” sajátosságok is. Ide soroljuk a szenzoros érzékenységet, ami a DSM-5 -ben már bekerült az autizmus jellemzői közé. Ezt az indokolja, hogy valamilyen formában, sok autizmussal élőnél jelen van ez a tünet együttes. A Betegségek Nemzetközi Osztályozása (BNO), - amely követi a DSM változtatásait- még nem reagált ezekre a változtatásokra-, így a jelenleg is érvényben lévő BNO-10, a „pervazív fejlődési zavarok” kategóriát használja, amit különböző alcsoportokra oszt: gyermekkori autizmus, Asperger-szindróma, atípusos autizmus, nem meghatározott pervazív fejlődési zavar, gyermekkori dezintegratív zavar, Rett szindróma [23]. Összefoglalva: egy fontos változás következett be, hiszen a kategorizációs szemléletet egy új, dimenzionális gondolkodás váltotta fel, ami egységes terápiás szemléletmódhoz vezet [23].

4.1. Az autizmus tünetei

Az autizmus spektrumzavar széles skálán mozog, nagyok az egyéni különbségek [17]. Heterogenitását mutatja az a tény, hogy az autizmus minden értelmi szint mellett előfordulhat, és gyakran társul más fogyatékkal, fejlődési zavarral. Vannak olyan területek, ahol biztosan megjelenik valamilyen mértékű minőségi vagy mennyiségi eltérés, a neurotipikus fejlődéshez képest [24]. Mivel témám a kommunikáció területére koncentrálok, ezért ezt a területet mutatom be részletesen. A minőségi károsodás és általános elmaradás következményeként a tünetek a már említett Wing-féle „autisztikus triász” területein érhetők tetten [11]. A reciprok kommunikáció a kölcsönösséget hangsúlyozza, miszerint nem elég beszélni, hanem kommunikálni kell. Figyelmünket a partnerre kell irányítani, végighallgatni, társalgást fenntartani, adekvát válaszokat adni, meghallgatni a másikat. Az autizmussal élőknek mindez problémát okoz. Vannak, akik nem kezdeményeznek, de ha nyitnak feléjük, elfogadják. Léteznek, akik aktívan kezdeményeznek ugyan, de nem a megszokott módon és formában [23]. A szociális jelleg hiánya vezető tünet náluk, mivel nem folytatnak kölcsönösséget igénylő párbeszédet. Kommunikációjukra jellemző a sztereotip beszéd, vagyis az érdeklődésük középpontjában álló téma gyakori felhozása [17].

Az autistáknál nem maga a beszéd okoz problémát, hanem a kommunikációs eszközök használata vagy megléte, ezért kommunikációs zavarról beszélünk. Az echolália a legjobb példa erre. Az echolália, vagyis mások beszédének az utánzása, a megértés nélküli ismétlés lehet azonnali vagy késleltetett. Tehát nem a kontaktust kerülik, csak a rendelkezésre álló eszközök korlátozottak. A metaforikus nyelvhasználat problémája jellemző rájuk. Jordan és Powell szerint szemantikai probléma, hogy gondot okoz számukra a vicc, az irónia, az átvitt-, és a kétértelmű szavak használata és értelmezése, mivel mindent szó szerint értenek [26]. További nehézséget jelenthet a kérdés és kérés elkülönítése. A kommunikáció területén jellemző a metakommunikációs jelzések szegényes használata, és azok értelmezésének hiánya vagy nehézsége. Megfigyelhető a szemkontaktus hiánya, vagy következtelen alkalmazása a szociális kapcsolatok szabályozásában. A beszédértésük általában alacsonyabb szintű, mint a beszédprodukciójuk, mellyel megtéveszthetik a környezetüket. A verbalitás mellett gyakori az írásbeli kifejezés nehezítettsége is [1]. A reciprok szociális interakció esetében is a kölcsönösségen van a hangsúly, de a társas kapcsolatok terén.

A szociális interakciók zavara markánsan jelenik meg. Az autizmussal élők gyakran nem kezelik személyként a közelükben lévő embereket, ezért serdülő-, és felnőttkorban a partneri viszony kialakítása is sérül [17]. A funkcionális beszédképességre az autista gyerekek közel fele nem képes, gyakran nem rendelkeznek nyelvi készségekkel sem [20]. Akik rendelkeznek a verbalitással, sajátos módon és stílusban fejezik ki magukat. Beszédükre jellemző a szegényes szókinccs, a túlzó általánosítás, illetve a neologizmus, ami egy szokványos szó szokatlan módon, vagy nem létező, maguk kitalált szó használatát jelenti [26]. A zavarok érinthetik a prozódiai, szemantikai, szintaktikai szinteket, de a pragmatikai készség szintje- a nyelv kommunikációs célra való használatának képessége-az előzőeknél mindig alacsonyabb [27]. A szintaxis (mondattan), vagyis a nyelvtani

szabályok kezelése sok autizmussal élő személynek nem okoz gondot, csak a nyelv deiktikus elemei, melyek helye nem kötött a mondatban, hanem helyzetfüggő. Ide tartozik a problémás névmáshasználat is: „én” helyett a „te” használata, illetve a saját keresztnév mondása, az itt-ott, ez-az [26]. A szupraszegmentális elemek használatával kapcsolatban jellemző a beszédritmus, a hangsúly, hanglejtés (éneklő, gépies, monoton), és a hangmagasság furcsasága [26].

A társas kapcsolatok területén is a viselkedés, az érzelmi viszonyulás minőségi és mennyiségi beszűkülése jellemző [24]. Erre jó példa a szemkontaktus használata, hiszen egy autizmussal élő is alkalmazhatja a szemkontaktust, csak nem megfelelően (túl hosszan vagy túl röviden vagy nem a szükséges időben esetleg nagyon mereven). Ehhez a területhez köthető az élménymegosztás sérülése, az érzelmek kifejezésének, észlelésének sérülése, illetve a kötődés részleges (vagy teljes) hiánya: örömeiket, bánatukat, élményeiket nem vagy csak alig osztják meg, valamint nem keresik és nem is igénylik a vigasztalást [25]. Ez megnehezíti a mindennapokat, mert egy érzelmi állapotnak nem tudjuk meg az okát, konfliktusok maradhatnak a felszín alatt.

A rugalmas viselkedésszervezés területen a sztereotíp, repetitív szavak alkalmazása, a folytonos ismételtetés, a megszokotthoz való ragaszkodás jelenik meg. Megfigyelhető ez a játéktevékenységben is: az eszközök nem funkció szerinti használata, a velük való tevékenység állandó ismételtetése és a játéktevékenység beszűkülése. Megfigyelhető a szokatlan tárgyakhoz való ragaszkodás, illetve a szűk körű, szokatlan érdeklődési kör, illetve az érdeklődési körükön kívül eső jelenségek gyakori mellőzése [28]. Az állandósághoz való ragaszkodás nem csak ezeken a területeken, hanem a mindennapi rutinokban is megjelenhet, mintegy rituálé jellegűvé is válhat. Kézzelfogható tünet, a sztereotíp, repetitív mozgások, ami a kezek, kézfej „repkedésében”, forgatásában vagy ujjmanírokban nyilvánulhat meg [1].

A három nagy tüneti csoporton kívül, vannak úgynevezett „triáson kívüli” sajátosságok is. Ide tartozik a szenzoros érzékenység, mely sok autizmussal élőnél jelen van. Gyakran tapasztalnak érzékelési nehézségeket úgy, mint megnövekedett vagy csökkent érzékenységet a fényre, hangra, színre, szagra, ízlelésre és tapintásra [1]. Nem minden érzékelési területen és akár területenként is más-más intenzitással és előjellel is megjelenhet. (Az egyik területen tapasztalhatunk túlérzékenységet, még a másikon alul érzékenységet.) Triáson kívüli sajátosság még az egyenetlen értelmi képességstruktúra, intelligenciaprofil, mint a szigetszerű, „savant” képességek [17]. Ez valójában annyit jelent, hogy egyes területeken átlag alatt, másokon átlagos vagy átlag feletti szinten teljesítenek, de összességében jó vagy átlag feletti eredményt érnek el.

4.2. Kognitív pszichológiai magyarázatok

Az autizmus sajátossága, hogy néhány kulcsfontosságú kognitív képességhez fejlődési és működésbeli eltérése, az egész személyiséget áthatja és a személy teljes viselkedésmintázatára hatással van; gátolva így a kommunikációt is [24]. Az autizmus kutatás történetében több kognitív pszichológiai hipotézist vizsgáltak, hogy magyarázatot kapjanak a változatos tünet együttesre. Sok elméletet nem sikerült tudományosan alátámasztani, viszont három feltevés igazolást nyert: a naiv tudatelméleti deficit, a végrehajtó működés zavara és a gyenge centrális koherencia hipotézisei [29].

A szociális- kommunikációs képességek zavaraira a naiv tudatelmélet – más elnevezéssel mentalizációs képesség vagy „elmeolvasás – elmélet ad választ Stefanik. A naiv tudatelmélet képessé tesz minket arra, hogy mentális állapotokat (szándék, vágy, érzelmi állapot, vélekedés) tulajdonítsunk másoknak. Ezek tesznek képessé minket arra, hogy mások mentális állapotát önmaguk számára bejósolják, illetve társas kommunikációs szándékaikat megértsék. Mindezen képességek sérülése jól magyarázza az autisztikus triász első két területén tapasztalható viselkedéses tüneteket, a társas interakciókban és a kommunikációban jelentkező zavarokat [29].

A következő kognitív pszichológiai magyarázat a végrehajtó működések zavarának hipotézise, mely a harmadik terület – a repetitív és beszűkült cselekvés/érdeklődés – kialakulására ad magyarázatot. A végrehajtó működés birtokában képesek vagyunk egy jövőbeni cél érdekében tevékenységünk tervezésére, szervezésére és azt a cél eléréséig mindvégig fenntartani. Ez a képesség biztosítja,

hogy egymástól eltérő helyzetekhez rugalmasan alkalmazkodjunk. A végrehajtó működések a céljaink elérése érdekében fenntartanak és működtetnek egy problémamegoldó rendszert. Sérülése a komplex, célvezérelt viselkedés zavarát, a stereotip viselkedésmintázatot, a beszűkült érdeklődést és a késleltetési képesség zavarát eredményezi [29].

A központi koherencia az információk feldolgozásáért és a részinformációk egészként való értelmezéséért felel. Gyenge centrális koherencia esetében az autizmussal élő emberek a bejövő információkat nem jelentésbeli mintázatokba szervezik, hanem különálló részletenként dolgozzák fel [24]. Ez a feldolgozási zavar az okozója a szigetszerű képességek kialakulásához, az egyenetlen képességprofilhoz és a fontos ingerek kiemelési nehézségéhez [1].

4.3. A kommunikáció fejlődésének jellemzői autizmus esetén

Az autista kutatások eredményeképpen, melyek az autizmus okait keresték, megszületett a „végső közös ösvény modellje”. Ez alapján az autizmust kiváltó okok abban közösek, hogy mind olyan területet károsít, melyek az általános kommunikációért, a társas magatartásért és a játéktevékenységért felelősek [30]. A később megjelenő kommunikációs sajátosságok megértése miatt át kell tekintenünk az autista gyermekek nyelv-és beszédfejlődését. A nyelvi kommunikáció zavara, illetve hiánya 2-5 év korban észlelhető a legmarkánsabban, de megjelenhetnek már a preverbális kommunikáció során is [17]. A 6 hónapos autizmussal élő csecsemők egyik kommunikatív viselkedése a sírás, mely nehezen értelmezhető, vagy nem használja a jelzősírás. A közös figyelmi viselkedések, mint a rámutatás is hiányzik. Ritkán néz mások arcára, szemkontaktust néha vesz fel vagy hártja azt. Szegényes, furcsa mozdulatok és figyelmi mintázatok tapasztalhatóak. A szociális mosoly elvértve jelenik meg. 8 hónaposan korlátozott és/vagy a normál fejlődéshez képest szokatlan gagyogás (visítózás vagy rikoltozás), illetve annak késése vagy teljes hiánya jellemző. 9-12 hó között úgy tűnhet, mintha a környezet hangjait jobban érzékelné, mint az emberi beszédet. Mások pillantását kevésbé tudja figyelemmel kísérni, mások tekintetét kevésbé követi. Képtelen szemével egy pontot követni, ha mutatnak neki egy tárgyat vagy személyt. Nem mutatja meg a számára érdekes tárgyakat. Egyes impulzusokra szokatlanul negatív ingerekkel reagál. A mintha-játék és az utánzás képessége kialakulatlan esetükben.

Csecsemő és kisgyermekkorban a hangadás, a beszédfejlődés, a szelektív kapcsolatok kialakulásának hiánya, közönyösség vagy passzivitás, nyugtalanság, gyakran szopási és evési, illetve alvászavarok jelentkezhettek. Ebben a korban felmerülhet a hallássérülés gyanúja, mert a gyermek nem figyel a hangokra és a beszédre, illetve nem reagál a saját nevére sem [26]. Egyéves korban-ha megjelennek, az első szavak-nem értelmesen használja azokat. Nagyon gyakori még ebben az életkorban is a hangos sírás, melyet a gyermeket körülvevő emberek nem tudnak értelmezni. Kétéves kor körül szóincse extrémén szűk, körülbelül 15 szóból áll [20]. A szavak megjelenése után azok eltűnése figyelhető meg. A nyelvi késés okai, hogy az autista gyermekeknél „a nyelvi folyamatokért felelős kérgi területek közti információáramlás, integráció, szinkronitás gyengébb, csökkent működés tapasztalható a bal agyféltekén, mely a korai nyelvsajátításban játszik döntő szerepet [17]. A gesztusok nem alakulnak ki, a rámutatás is esetleges. Ettől a kortól kezdve egyre feltűnőbb a szociális kapcsolatteremtés és a kommunikáció sérülése, hiszen elmaradnak a korra jellemző készségek.

Az újtól való félelem kiválthatja a jellegzetes ragaszkodást az állandósághoz, az azonossághoz illetve a frusztráció és a félelem kiválthat dühkitörési- és szorongásos rohamokat [20]. 3 évesen a szavakat ritkán illeszti egymás mellé. Ismételtgethet mondatokat (echolália), de nem kreatív nyelvhasználó. Az echolália a tipikusan fejlődő gyermek beszédfejlődésének is a része, de autizmus kapcsán ez nem szűnik meg 3 éves kor után sem, ami már beszéd rendellenesség. Furcsa ritmusú a beszéd, a hangszín és a hangsúlyozás is eltér a megszokottól [26]. A gyermekek több, mint a felénél nem értelmes a beszéd, melynek megértését megnehezítik a hangképzési hibák. Az ilyen gyermekeket a funkcionális néma jellemzővel illetik [30]. A verbalitást nem használva a szülőt inkább a tárgyhoz vezeti, vagy a megszokott helyen várja, hogy megkapja a kívánt tárgyat. A beszéd kialakulása után használnak nonverbális kommunikációs elemeket, de nincs harmónia a tekintetük,

a mimika, a gesztusok, a hanghordozásuk és a beszédük között. Beszéddallamuk általában monoton [17]. A beszédfejlődés zavara mellett megfigyelhető a magány szeretete, a szociális izoláció, a szűk körű érdeklődési kör. A szociális világ helyett a fizikai eszközök, tárgyak, játékok felé irányul. Megfigyelhető a szimbolikus játék hiánya, a sztereotip, repetitív, rituális jellegű motoros aktivitás, mint a lábujjhegyen járás, repkedő kezek, ugrálás, önringatás, bizarr tartások és arckifejezések [26]. Mindezek mellé társulnak a szenzoros viselkedés furcsa megnyilvánulásai: a tárgyak szagolgatása, nyalogatása, a fájdalom-érzésének alulműködése, a vizuális ingerek preferálása, a perifériás látás használata. A beszélő autisták szókinccse lassan növekszik. Tovább nehezíti a sikeres kommunikációt, hogy a beszélő szándékát nem vagy csak nehezen értik meg [20]. Négyévesen szeretik a reklámokat utánozni, kéréseit elmondani. Előfordulhat, hogy 2-3 szóból értelmes mondatot tud létrehozni, de az echolália továbbra is jellemző tünet marad. További beszéd rendellenességek-ezek a későbbi életkorokban is jellemzőek- a metaforikus nyelvhasználat, a neologizmusok és a névmástévesztések, melyeket az „Autizmus tünetei” című fejezetben mutattam be részletesen.

5. Módszer: „Mert a zene az kell”-Zeneoktatás– kicsit másként

Amikor gyógypedagógiai intézetben kezdtem ének-zenét tanítani, akkor vált szükségessé egy speciális igényekhez igazodó zenei koncepció kidolgozására. Több zenepedagógiai- és zeneterápiás módszert ismertem, de egy komplex eljárást, amely sajátos nevelési igényű tanulókra, illetve azon belül autistákra alkalmaznak, nem találtam. Ez motivált abban, hogy sajátos módszert dolgozzak ki.

Eleinte integrált csoportom volt, de -külső tényezők miatt, mint az órarendek- csak autista és/vagy értelmileg akadályozott fiatalok kerültek a zeneszakkörömbé. Tapasztalataim is megerősítettek abban, hogy külön csoportban legyenek, ugyanis többen vannak, akik abszolút hallással rendelkeznek, illetve hatékonyabban fejleszthetők különböző oktatóprogramokkal hangszeren, mint az átlag sérült tanulói populáció az intézményben.

A zenei foglalkozások fő területei az alábbiak voltak: hallásfejlesztés, ritmusfejlesztés és az aktív hangszeres zenélés. Mivel az expresszív beszédjük akadályozott, nem beszélnek, vagy csak egy-egy szóval kommunikálnak, ezért zenei nevelésüket a ritmus-és hallásfejlesztéssel kezdtem.

Zenetanítási módszeremet az alábbi alapelvek jellemzik:

1. A szakkörök rituáléja

Fontos, hogy a foglalkozásoknak rituáléjuk legyen. A rituálé biztonságot ad, segít tájékozódni térben és időben. A bevezető gyakorlatsorok segítik a közösség élményének megteremtését, a szokások kialakítását. Foglalkozásaimat mindig ritmusgyakorlatokkal és zenehallgatással kezdem ráhangolódási céllal. Nagy kedvencünk Antonio Vivaldi: A négy évszak tételei, melynek az aktuális tételét hallgatva érkezünk meg az órára. Befejezésként egy kedvenc dalunkat közösen elénekeljük vagy valaki kedvenc zenéjét meghallgatjuk, esetleg improvizatív tánccal kísérjük. A szakkör végén mindig elfűjjük közösen a meggyújtott gyertyát.

2. Sikerélményhez jutás

Az autista az élet sok területén akadályokba ütközik. A zene olyan univerzális eszköz, amellyel megtapasztalhatja korlátok nélkül, hogy ő is megérthet zenei rendszereket, ő is lehet legjobb, ő is alkothat szépet, ő is részt vehet közös zenei élményekben.

3. Saját maguk létrehozott zenei élmény átélése az aktív hangszeres zenéléssel.

4. Fokozatosság elve.

Az énekfoglalkozásokon Kodály-szellemben tanítok, de az Orff-, az Ulwill-, a Kokas-módszert, illetve a Dalcroze euritmia- és a Kovács-módszer elemeit is beépítem az énekórákba, ötvözve a zenepedagógiát a zeneterápiás elemekkel. A különböző módszerek mellett az

énekórákon színes hangszereket is használunk, mint az Orff botokat, melyeket Boomwackers néven ismernek külföldön, a színes csengőket és xilofont, illetve a színes billentyűzetű szintetizátort, melyek az 1. ábrán láthatóak.

1. ábra. Színes hangszerek [31]

A legizgalmasabb élményeim az Orff botokkal kapcsolatosak, melyet Boomwackers néven ismernek külföldön. A ritmusbotok miatt adtuk a „csöves” szakkör nevet a foglalkozásnak.

Magyarországon sajnos kevesen ismerik, és még kevesebben használják, pedig szakmai tapasztalataim szerint minden gyermek, tanuló sikeresen, játszva tapasztalná meg a saját élményű zenélést és a kottaolvasást. Autistáknál nincs is tudomásom arról, hogy valaki használná a zenei nevelésükre. Minden ritmusbot egy-egy abszolút hangot ad, melyeket két és fél oktávnyi hangterjedelemben készítettek. A félhangokra is gyártottak külön botsorozatot, így szinte minden dallam lejátszható vele, de többszólamú ritmusgyakorlatra is alkalmazható. Az első élmény az Orff botokkal, hogy belefújnak, belekukucskálnak a tanulók. Hagyom, hogy felfedezzék, megtapasztalják a hangszert. Aztán megmutatom, hogyan lehet a botokkal hangot adni. Lehet ütni magunkon bárhol, a kezünkön, lábunkon vagy akár a fejünkön is, de szól a mellettem lévő testrészein is. A botokat párosan is használhatjuk, összeüthetjük vagy letéve a földre azokat tenyérrel ütve is megszólaltathatjuk.

A zenei anyagok között szerepelnek gyermekjátékdalok, népdalok, klasszikus zeneművek és filmzenék. Ezáltal bármilyen zenei stílusú anyagot magukévá tudnak tenni, átélve a saját- és a többiek által létrehozott zenei élményt. A közös alkotás, mint a közös zenélés tapasztalataim szerint óriási hatással van a csoporton belüli kapcsolatok fejlődésére. Mindig megengedtem, hogy maguk válasszanak ritmusbotot, azt, amelyik tetszett nekik. Később viszont úgy alakítottam a szerepeket, hogy más színű bottal is játsszanak, ne ragadjanak meg egynél, elősegítve ezzel a figyelem fenntartását, a rugalmas alkalmazkodást. További variáció, amikor egy tanulónál kétféle bot van, így megkettőzött figyelemmel kell kísérnie a kottát. Mindezeket színes kottákról játszunk a gyerekekkel, melyek a 2. ábrán láthatóak.

2. ábra: Színes kották Orff botokra [32]

Először egy szólamban, idővel két szólamban játszottunk le dalokat. Az első kétszólamú élmény, ha 1 vagy 2 hanggal (dudabasszussal) kísértünk egy dalt. Először én szolgáltattam a kíséretet, aztán egy vagy két tanuló. Nagyon jól fejleszti az egyenletes lüktetést, a mérőt, a zenei hallást, az egymásra figyelést. Később igazi két- és többszólamú darabokat játszottunk.

A színes kottáról való „botozás” sok készséget fejleszt. Balról jobb irányba haladunk, mint az olvasásnál, de érzékelik a le- fel-jobbra-balra irányokat, fejlesztve a téri-síkbeli tájékozódást. Fejlődik a vizuális és szimultán figyelmük, amikor a saját színükre és a többiekére is koncentrálnak, hiszen ki kell várni, hogy ránk kerüljön a sor, nem üthet se hamarabb, se később, illetve az egymásra figyelést, az együttműködést, különösen, ha egyszerre kell megszólaltatni a botot valamelyik társával. Ekkor még össze is kell nézni, de legalább összefordulni testtel. Ezeket a dallamkíséreteket mutatja be a 3. sz. ábra:

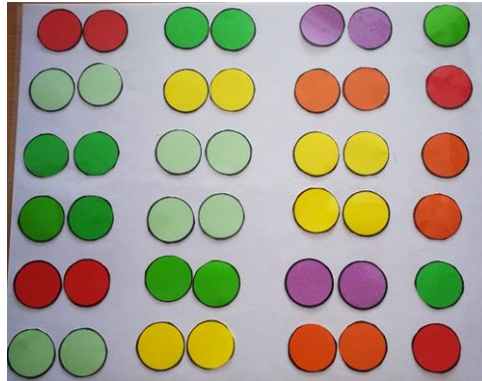
3. ábra: Többszólamú dallamok színes csengőkre és Orff botokra [33]

Az egyik legnagyobb eredményünk volt, amikor 2017-ben az iskola fennállásának 55. évfordulóján felléptem a csoporttal, az Orff botokkal és egy szalagos népi táncgal.

Amikor már eléggé megismerkedtünk az Orff botokkal, bevezettem a zenei csengőket, melyek működése a Boomwackershez hasonló. Két eltérés van a csengőknél, hogy az egyvonalas G hang nem sötétzöld, hanem sötétkék színű, illetve az egyvonalas F hang nem világoszöld, hanem világoskék színű.

A másik terület az Orff botok után, ahol nagyon szép eredményeket értünk el, az aktív hangszeres zenélés. Pedig a kiinduló cél az volt, hogy azok a tanulók is játsszanak hangszereken, akik nem zenei savantok a csoportban. Az Orff botoknál használatos színeket kezdtem használni a

szintetizátor billentyűzetén. Később a xilofonon is alkalmaztam ezt a módszert. Ezek használatához eleinte házilag készítettem színes kottát, hogy le tudják a tanulók játszani a dalokat. Az alábbi ábra a Hull a pelyhes fehér hó kezdetű Mikulás dalt szemlélteti.

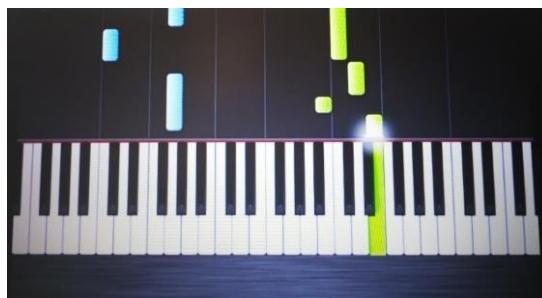

4. ábra: Hull a pelyhes fehér hó színes kottája

Az autizmus spektrum zavarral élő tanulóim egy piano tutorial című, internetes oktatóprogram segítségével játszanak szintetizátoron. Zongoradarabokon, komolyzenéken kívül filmzenék, magyar és külföldi populáris zenék feldolgozásai is megtalálhatóak az interneten, így minden tanuló kedvére válogathatott. A programok között az egyszerűbbtől a nehezebbig, a lassútól a virtuózig terjedően mindenféle feldolgozás megtalálható. Ennek a programnak köszönhetően elkezdünk színek nélkül zongorázni. Ez nagy áttörés volt a szakmai munkánkban. Új út nyílt meg előttünk.

Kiderült, hogy hatékonyabban fejleszthetők ezekkel az oktatóprogramokkal hangszeren, mint az átlag sérült tanulói populáció az intézményünkben. Eleinte egy-egy tanuló játszotta a zöld színű dallamot és én a kék színű basszust. Látványos volt, ahogyan a koncentráció következtében megszűntek a jaktálások, a repetitív-sztretotíp mozgások, minden érzékükkel a zenére összpontosítottak. Volt egy tanuló, aki nem engedte, hogy odaüljek mellé. Fél év múlva azt vettem észre, hogy amikor melléálltam, arrébb húzta a lábát, jelezve hogy leülhetek és játszhatok vele. Felemelő érzés volt.

Ez után az áttörés után elkezdtem párba összeültetni az autista fiatalokat. Egyikük a dallamot, másikuk a kíséretet játszotta. A csoportból páran először végignézve az oktatóprogramot rögtön lejátszották a darab mindkét szólamát tökéletes pontossággal! Kottát olvasni nem tudnak, de a kezemről, csupán a vizuális és auditív élmény alapján bármilyen darabot lejátszanak zongorán. Egyikük ráadásul olyan magas zenei intelligenciával rendelkezik, hogy olyan módon megformálja a műveket, ösztönösen, mintha tanították volna neki. Ráadásul kíséretet kezdett improvizálni a darabokhoz tökéletes összhangzattannal. Az interneten elérhető oktatóprogram látható a 5. ábrán.

5. ábra: Internetes oktatóprogram [34]

Tovább lehetőségek nyíltak meg előttünk, amikor Led-billentyűs szintetizátort kezdtünk használni, mely világító billentyűzettel rendelkezik. A hangszer az 5. ábra szemlélteti.

5. ábra: Led billentyűs szintetizátor

6. Vizsgálat

Az egyik értelmileg akadályozott és autizmus spektrumzavarral küzdő tanuló esetében vizsgálat is készült, aki azért került be a zeneszakkörömbébe, mert a tanuló bezárkózott, a szociális – kommunikációs képességei jelentősen visszazuhanáltak. Fontosnak tartottam, hogy a tanuló számára találjak egy olyan tevékenységet, ami mindenképpen örömet és ez által biztonságot jelent számára. Ez a tevékenység a zene, a kortársakkal való együttzenélés lett. Az intenzív zeneterápiás szakkörre heti két alkalommal jártak az autista tanulóim. A csoport létszáma 6 fő volt.

6.1. Vizsgálati eljárások

A vizsgálati eszköz kiválasztása az autista specifikus szakmai protokoll alapján történt. Az autista tanuló szociális és kommunikációs képességének felmérése a Kathleen Quill és munkatársai által kidolgozott kérdőívvel történt, melyet célzottan erre dolgoztak ki. A kérdőív nem standardizált informális mérőeszköz [28].

A kérdőív figyelembe veszi, hogy a szociális interakciók során nyilvánul meg kommunikáció. A szociális és kommunikációs képességen belül vizsgálja a verbális és nonverbális kommunikáció értését és használatát, a felfedező viselkedést, motivációt, az egyéni és csoportos szabadidő eltöltéséhez szükséges képességeket, valamint a szociális közösségi készségeket, mint például részvételi képességeiket ünnepeken. Segítségével az autista személy kommunikációs és szociális képességeit számtalan mindennapi élethelyzetben és azon belül tevékenységben méri [28].

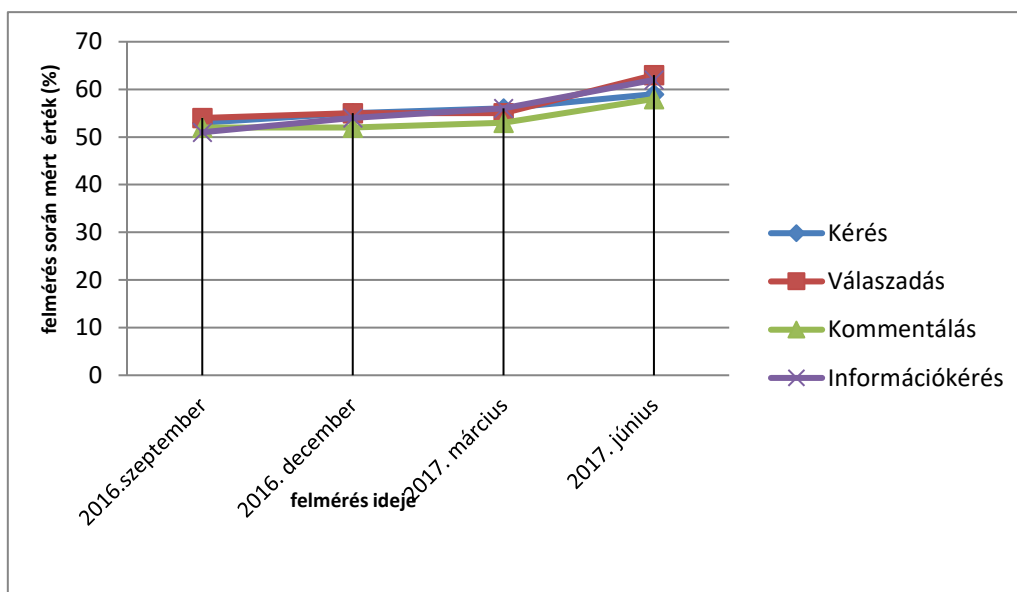
A módszer alapja a megfigyelés, amit több napon át, többféle helyzetben és azon belül többféle tevékenységben kell végezni, azt vizsgálva, hogyan funkcionál az autista személy. Segítségével átfogó profilt kaphatunk az érintett személy szociális és kommunikációs képességéről [28].

A kérdőív felvételére a 2016/2017 tanév elején került sor, majd a zenei szakkörbe kerülését követően a tanév rendjéhez igazodva három havonta.

6.2. Vizsgálat eredményeinek ismertetése

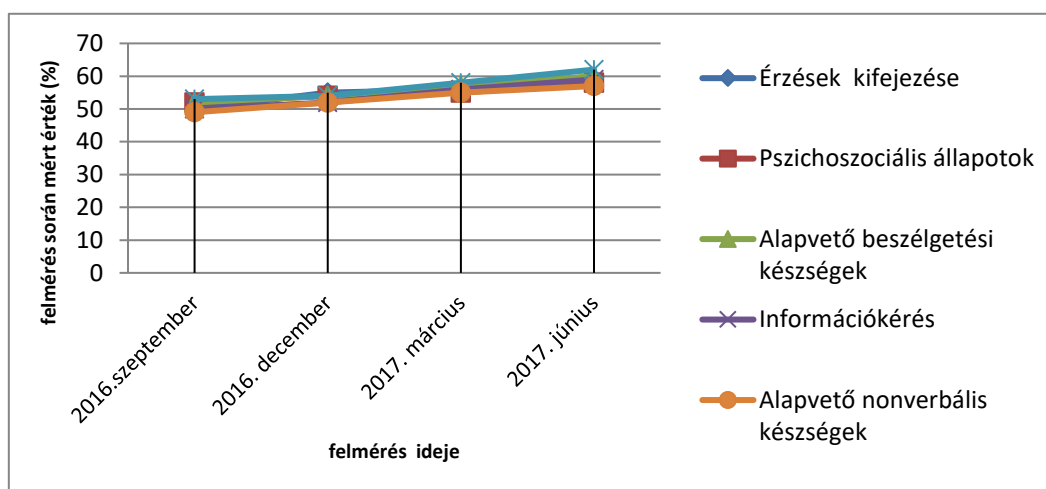
A zeneszakkör ideje alatt az autista tanulóknak a kommunikációs képességei és készségei valamint, azok szociális helyzetekben történő használata, ha kis lépésekben is, de fejlődésnek indultak. Ilyen szociális helyzetek többek között az étkezés az ebédlőben. Az ebédlőben sorba kell állni, kérni kell az ebédet, leülve az asztalhoz, be kell tudni tartani elemi illemszabályokat. A diákok általában ebéd alatt megbeszélik nap történéseit, véleményt alkotnak az ebédről. Ilyen helyzet a reggeli megérkezés az iskolába, számos és hasznos információ gyűjtésére szolgál monitorizálása,

így például köszön-e reggel osztálytársainak, ha neki köszönnek fogadja-e a köszönést, történik-e élménymegosztás közte és osztálytársai között az előző napról. Legjelentősebb a fejlődés a kommentálás és az információcsere területén (6. számú ábra).

6. ábra Az autista tanuló kommunikációs készségének fejlődése

A szocio- emocionális készségei a tanulónak a zene szakkör kezdetén önmagához mérten gyengébbek voltak, mint a kommunikációs készségei. Önmagához mért fejlődése a kommunikációs készségekhez képest a zenei szakkör alatt nagyobb mértékű volt. A korábban leírt szociális helyzetek alatt fontos monitorizálni, hogy viselkedése, mennyire passzív, vagy aktív. Képes-e jelezni mások, jelen esetben kortársai, tanárai és az iskolai közösséget alkotó egyéb személyek részére érzéseit, illetve ő maga érzékeli-e és ha igen helyesen-e a felé irányuló érzelmi kifejezéseket. A zenei szakkör kezdetén az érzések nonverbális kifejezése és annak helyes értelmezése jelentős nehézséget jelentett a tanuló számára. Verbális szinten valamennyire jobb teljesítményt mutatott. A pedagógiai megfigyelések, valamint szülei tapasztalatai és az autista specifikus szociális – kommunikációs vizsgálat eredményei azt mutatták, hogy amióta a tanuló rendszeresen járt a zenei szakköre az érzelmeinek kifejezési- és mások érzelmeinek megértési képessége, ha kis mértékben is, de fejlődött. A fejlődés a nonverbális területen valamelyest intenzívebb volt (7. számú ábra).

7. ábra Az autista tanuló szocio - emocionális készségének fejlődése

A tanuló szociális és kommunikációs készségei fejlődtek a zenei szakkörre járás óta. Ha elemezzük a tanuló szociális és kommunikációs készségek fejlődését nyomon követő adatokat látható, hogy a zenei szakkör utolsó negyedévében volt a legjelentősebb a fejlődés, mindebből úgy gondolom, az következik, hogy minél hosszabb ideje és minél rendszeresebben részesül a tanuló a zenei szakkör keretében sérülés specifikus fejlesztésben, annál hatásosabb a tanuló képességeinek, készségeinek fejlődése szempontjából.

7. Eredmények

Az aktív hangszeres zenélés nagyon fejlesztően hatott a csoportomra. Amellett, hogy savant tehetségeket fedeztem fel a zenei nevelés-fejlesztés során, sok készségük is fejlődött, mely a kommunikációjukra is hatott. Nagy eredményeim közé tartozik, hogy ezek az autizmus spektrum zavarral élő fiatal felnőttek, akik eddig nem tudtak szerepelni közönség előtt, mára több iskolai, városi rendezvényen, versenyen is kiállhatnak, megmutatva zenei tehetségüket.

8. Következtetések

Úgy gondolom, hogy az érintett autista tanuló számára a zene mind a mai napig megnyugvás, az öröm, s az önmegvalósítás eszköze. Ezt igazolják az autista specifikus szociális – kommunikációs felmérések az úgynevezett Kathleen Ann Quill kérdőív eredményei is. Ha kis lépésben is, de szépen lassan fejlődésnek indult a tanuló. A zene ereje által összekötött kortársi közösség jelentősen növelte a tanulóm önbecsülését és mások megbecsülését, ami hozzájárult személyiségfejlődéséhez is. Minden fejlesztés esetében fontosnak tartom a transzferhatások hangsúlyozását. A zenei neveléssel kiemelt célom, hogy a sérült és/vagy autista spektrumzavarral élő tanulók szociális és kommunikációs, illetve kognitív készségeit, képességeit fejlesszem a teljes személyiség kiteljesítésével, illetve ezáltal megkönnyítsem a társadalomba való beilleszkedésüket.

8.1. Jövőbeni vizsgálati tervek

Szükség lenne a zenei program utókövetésére, illetve egy kontroll csoportos vizsgálatra, annak még tudományosabb igazolására, hogy a zenei nevelés milyen kedvező hatással van az autizmus spektrum zavarral élő személyek fejlődésére. Tapasztalataim alapján úgy gondolom, érdemes lenne más fogyatékossgal élőket is bevonni a komplex sérülés specifikus programba, hogy megtapasztaljuk a zenei nevelés hatását sérült fiatalokra.

Irodalomjegyzék

- [1] Stefanik Krisztina 2011: Alaptények az autizmusról – üzenet a gyógypedagógiának, in: Papp G. (szerk.): A diagnózistól a foglalkozási rehabilitációig – Új utak a tanulásban akadályozott személyek gyógypedagógiájában, Budapest, ELTE Eötvös, 137-67.
- [2] Török Szilvia 2011: A zene gyógyító ereje A zeneterápia gyakorlatban. 29.o. (forrás:http://www.shp.hu/hpc/userfiles/ujtudos/a_zene_gyogyito_ereje....pdf, Letöltés: 2017.07.23.)
- [3] Kaibinger Pál 2010: A gyógypedagógiai énekkutatás kérdéseiről. Reflexiók Fehér Anikó cikkére, Parlando. 52, 30–3.
- [4] Fabényi Réka 2006: Zenei nevelés a gyógypedagógiában. Az értelmileg akadályozott-középsúlyos értelmi fogyatékos-gyermekek, fiatalok zenei nevelése Kodály nyomán, Fejlesztő Pedagógia 17, 30–9.
- [5] Nagy Beáta 2007: Pszichoterápia és rehabilitáció a gyermekellátásban a speciális szükségletű gyermekekkel végzett vizsgálatok tükrében, Debrecen, Didakt.
- [6] Urbánné Varga Katalin 1997: Zeneterápiás munka, Fejlesztő Pedagógia 8, 89–96. 92.
- [7] Antalné Borovics Márta 2010: Zene és terápia 1. főiskolai jegyzet, kézirat 10.o. SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet.

- [8] Ferenczy Ágnes 2009: Aki bátorsághoz segít a zenével 1.o. (forrás: <http://aosz.hu/esoember/aki-batorsaghoz-segit-a-zenevel/> Letöltés: 2017.07.16.)
- [9] Mentésné Tauber Anna 2012: Az affektivitás – érzelmi ráhangolódás – bemutatása autista gyermekeknél a zeneterápia eszközével, Képzés és gyakorlat Neveléstudományi folyóirat 10, 103–9. http://www.trainingandpractice.hu/?q=hu/kepzes_es_gyakorlat/content/1583893393 (2017.10.10.)
- [10] Lindenbergné Kardos Erzsébet–Szabó Julianna 2002: Lélekgyógyítás zenével, in: Lindenbergné Kardos Erzsébet (2005): Zeneterápia – Szöveggyűjtemény, Válogatott írások a művészetterápia köréből, a tudomány és a média világából, Pécs, Kulcs a Muzsikához, 137–42.
- [11] Csepregi András–Stefanik Krisztina 2012: Autizmus spektrum zavarral élő gyermekek, tanulók komplex vizsgálatának diagnosztikus protokollja. Education Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Forrás: http://www.educatio.hu/pub_bin/download/tamop_311/4piller/diagnosztikai_kezikonyv_2fejezet.pdf (Letöltés: 2017.06.15.)
- [12] Körösi Andrea 2014: A zenetanulás jótékony hatása Szineskottával könnyebb, esőember 18, 31. Forrás: http://aosz.hu/wp-content/uploads/2014/12/esoember_2014_4_view.pdf (Letöltés: 2017.06.29.)
- [13] Kollár János 2012: Zeneterápia és autizmus. LAM (Lege Artis Medicinae), 22, 544–49. 545. 544.
- [14] Ferenczy Ágnes 2016: A zenehallgatás és tanulás hasznáról Öröm, siker, önértékelés, esőember 20, 8–9. Forrás: http://aosz.hu/wp-content/uploads/2014/12/esoember_2016-3.pdf (Letöltés: 2017.07.15.)
- [15] Sacks, Oliver 2010: Zenebolondok Mesék a zenéről és az agyról, Budapest, Akadémiai. 151.
- [16] Bakos Anita 2014: Zenetanulás színesben – a színes kotta módszer magyar nyelvű kiadványai. Forrás: http://www.parlando.hu/2014/2014-3/Bakos_Anita_Zenetanulas.pdf, (Letöltés: 2017.07.21.)
- [17] Szabó-Balogh Virág 2015: Autizmus: az örök kirakó? Iskolakultúra 25, 3–18. 4.
- [18] Pszichiátriai Szakmai Kollégium–Autizmus Alapítvány 2008: Az Egészségügyi Minisztérium szakmai irányelve az autizmusról/ autizmus spektrum zavarairól, Egészségügyi Közlöny 58, 2930–68. Forrás: <https://hu.scribd.com/doc/217408060/Az-Egeszsegugyi-Miniszterium-szakmai-iranyelve-az-autizmusról-autizmus-spektrum-zavarairol> (Letöltés: 2017.06.02.) 2932.
- [19] Sainsbury, Clare 2011: Marslakó a játszótéren. Budapest, Autisták Országos Szövetsége.
- [20] Peeters, Theo 2007: Autizmus Az elmélettől a gyakorlatig, Budapest, Kapocs.
- [21] Győri Miklós–Borsos Zsófia–Stefanik Krisztina 2014: A komplex-explicit tudatelmélet és a szocio-kommunikatív tünetek kapcsolatának rövid távú stabilitása autizmus spektrum zavarral élő felnőtteknél: előzetes eredmények, Magyar Pszichológiai Szemle 69, 117–43.
- [22] Patricia Howlin 2014: Az autizmus kutatás 70 éve – milyen messzire jutottunk?, esőember 18, 26–8. Forrás: http://aosz.hu/wp-content/uploads/2014/12/esoember_2014_4_view.pdf (Letöltés: 2017.07.10.)
- [23] Simó Judit 2014: A pervazív fejlődési zavarok – az autizmus spektrum, in: Vikár András–Vikár György–Székács Eszter (szerk.): Dinamikus Gyermekepszichiátri, Budapest, Medicina Könyvkiadó, 259–315.
- [24] Győri Miklós 2012: A neurokognitív fejlődési zavarok viselkedésgenetikája, in: Bereczkei Tamás–Hoffmann Gyula (szerk.): Gének, gondolkodás, személyiség. Bevezetés a humán viselkedésgenetikába, Budapest, Akadémiai, 237–73.
- [25] Jordan, Rita–Stuart Powell 2009: Autizmussal élő gyermekek megismerése és tanítása, Budapest, Kapocs.
- [26] Havasi Ágnes 2004: Vizuális segítség autizmussal élő személyek kommunikációjának fejlesztésében, Budapest, Fogyatékosok Esélye Közalapítvány, 51–3.
- [27] Mesibov, Gary B.–Victoria Shea–Eric Schopler 2008: Az autizmus spektrumzavarok TEACCH szemléletű megközelítése, Budapest, Kapocs.
- [28] Kathleen Ann Quill 2009: Tedd-Nézd-Hallgasd-Mondd Szociális és kommunikációs intervenció autizmussal élő gyermekek számára, Budapest, Kapocs, 39–74.
- [29] Stefanik Krisztina 2005: Az iskoláskorra vonatkozó prognózis kérdése autizmusban – a korai képesség mintázat és a naiv tudatelméleti vonatkozású viselkedések szerepe. Forrás: http://ppk.elte.hu/file/stefanik_dissz.pdf (Letöltés: 2017.08.10.)
- [30] Baron, Simon–Cohen és Patrick Bolton 2000: Autizmus, Budapest, Osiris Zsebkönyvtár.

- [31] 1. ábra: Színes billentyűzet:(forrás: <https://hu.pinterest.com/pin/410460953530316835/> Letöltés: 2016. 02. 10.
- [32] 2. ábra: Színes kották Orff botokra:
Star Wars: (forrás: <https://hu.pinterest.com/pin/289285976057259990/> Letöltés: 2016. 01. 03.
9. szimfónia IV: tétel Örömóda: (forrás:<https://hu.pinterest.com/pin/302444931195781124/>.JPG)
Letöltés: 2016. 04. 08.
- [33] 3. ábra: Hull a pelyhes fehér hó: <https://hu.pinterest.com/pin/457678380859338499/> Letöltés: 2016. 03. 02.
- [34] We wish you a merry christmas: (forrás: <https://hu.pinterest.com/pin/399413060687794218/>.JPG)
Letöltés: 2016. 10. 02.
- [35] 4. ábra: Oktatóprogram: (forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=V5jAcCU2iSg>) Letöltés: 2016. 11. 02.